

דבר העורכת

לקוראים שלום!

ב-6 ליוני 1944 פלשו כוחות בנות הברית לנורמנדי שבצרפת והחלו לשחרר את אירופה הכבושה מאימת הנאצים ועוזריהם (ה-D-DAY). בפלישה נטלו חלק 156,000 חיילים, 12,000 כלי טיס ו-6,900 כלי שיט, והיא נחשבת לפלישה הימית הגדולה ביותר בהיסטוריה. הפלישה לנורמנדי הצליחה לפתוח חזית מערבית באירופה, בנוסף לחזית המזרחית כנגד ברית המועצות, דבר שהחליש את יכולותיה של גרמניה. הפלישה זירזה את קיצה של גרמניה הנאצית עד לכניעתה ב-7 למאי 1945.

בולים לציון 50
שנים ל-D-Day
(אנגליה 1944):
תיאור הלחימה
באוור, בים וביבשה

לרגל זאת, הקדשנו את הגיליון הנוכחי של נושאונצ'יק לצדדים שונים של מלחמת העולם השנייה. אבינועם טלמן מציג במאמרו היסטוריה קצרה של הצוללות ותרומתן ללחימה. בנוסף, ניצה וולפנזון נותנת עדות מרתקת מיד ראשונה על החיים בארץ ישראל בזמן המלחמה. בטור הישראלי ירון לב מתאר את קורותיהם של הצנחנים הישראליים בשרות הצבא הבריטי. ומה עוד? במדור לאספן הצעיר מספר לנו רון מירב על חותמות ביול ולבסוף: חידון חדש המאפשר לפותרים לזכות בפרס בולאי.

אנו מזכירים לכם שנשמח לפרסם מאמרים פרי עטכם: כתבו לנו כיצד התחלתם לאסוף בולים – האם בעקבות חוג בולאים בו השתתפתם? אולי סבא או אבא הציג לכם את האוסף שלו ופתח לכם צוהר לעולם האספנות? נשמח גם לפרסם מאמרים של בולים מיוחדים שיש לכם באוסף: איך הגיע הבול לידיכם? מדוע הוא מיוחד?

שלכם, שביט

צוללות בזמן מלחמת העולם השנייה

אבינועם טלמן

מאז ומתמיד סקרנותנו הטבעית משכה אותנו לחקור ולהתעניין בעולם שמסביבנו. התעניינו לדעת איך הדברים פועלים בטבע, איך הציפור עפה ואיך הדג חי במים. רצינו לחקות אותם ולסגל לנו את תכונותיהם. בזכות הצוללות, לצורותיה השונות, יכולנו לספק את סקרנותו באוקיינוסים. אך כשם שבכל דבר טוב יש בו גם מן הרע, הצוללות הפכו לכלי שייט מלחמתי ולא רק מחקרי ותיירותי.

ניתן למצוא עדויות ראשונות לתיאורי צוללות עוד בשנת 320 לפני הספירה אצל הפילוסוף היווני אריסטו ואפילו בתרבות הסינית עתיקת היום. הפיתוח המודרני הראשון נעשה על ידי אנגלי בשם ויליאם ברון (William Bourne) שעיצב בשנת 1578 אבטיפוס של צוללת אולם רעיונותיו לא עברו את השלב התכנוני ולא הגיעו לכדי יישום. את הצוללת הראשונה בנה בשנת 1620 ההולנדי קורנליס דרבל (Cornelis

Drebbel), בשירותו של ג'יימס הראשון, מלך אנגליה. עיצוב הצוללת של דרבל התבסס על עיצובו של ברון. שני פיתוחים של הצוללת שטו בנהר התמזה בין השנים 1620 – 1624. הצוללת של דרבל הייתה סירת עץ גדולה, מונעת במשוטים, שצופתה בעור שעבר טיפול כך שיהיה אטום למים, ובזכות פיתוח זה הצליחה הצוללת לשוט בעומק של כארבעה מטר. מאז התפתחה הצוללת בשלל גרסאות עד שהגיעה להיות כלי השייט המאיים והשולט במעמקי האוקיינוס.

במהלך ההיסטוריה כל מדינה פיתחה לעצמה צי ימי מפואר ומתקדם על מנת לזכות בשליטה מוחלטת על נתיבי האספקה והמסחר החיוניים כל כך לתפקודה השוטף של המדינה.

אל מלחמת העולם השנייה הגיעו המעצמות הגדולות – ארה"ב ואנגליה מחד ויפן וגרמניה מנגד – כשהם מצוידות במספר הולך וגדל של כלי שייט מתוחכמים וחדשים – נושאות מטוסים, משחתות וצוללות. הצי היפני היה הגדול ביותר מבין המעצמות בעוד גרמניה וארה"ב שוקדות בעמל רב על הגדלת כמות

כלי השיט שבצי שלהן. ערב המלחמה, לדוגמה, לגרמניה היו 70 צוללות אך במהלכה היא בנתה עוד 600. גם ליפנים היו מספר קטן יחסית של צוללות – כ-150 – ששימשו בעיקר לשיבוש פעולות האויב ולא לתקיפה והכרעה בזירה הימית. לעומתם, בעלות הברית נהנו ממספר גדול יותר של צוללות שגם הן נועדו בעיקר להגנה על הצי ולא

התפתחות הצוללות בצי האמריקאי (הבול השני מלמעלה מציג צוללת שהייתה בשימוש בזמן מלחמת העולם השנייה)

לתקיפת מטרות כלשהן (עם התפתחות הטיילים הוסב תפקידן של הצוללות מהגנה להתקפה).

הצי הבריטי כמעט שלא הורגש במהלך המלחמה שכן בחזית האירופאית וגם בחזית היפנית ספג אבידות קשות. למעשה הצי סופח להיות חלק מהצי האמריקאי עם הצטרפות ארה"ב למלחמה אך תרומתו, כפי שנראה בהמשך, הייתה מכרעת.

הצי הגרמני, בזירה האירופית, לא הפסיק לנחול ניצחונות חשובים במהלך השנים הראשונות של המלחמה. כבר בימים הראשונים של המלחמה, הטביעה צוללת גרמנית מסוג U-30 את ספינת הנוסעים הבריטית "את'ניה" (ATHENIA) שעל סיפונה היו 1106 אזרחים, מתוכם 122 איש נהרגו. מאז רק התרבו פקודות הירי שניתנו לצוללות עד שהגיעו לרמה שבה יכלו לירות ולהשמיד כל כלי שיט שרק נחשד ככלי אויב. תחת פקודה זו החלו הגרמנים בפגיעה מאסיבית של כלי שיט צבאיים ואזרחים השטים באוקיינוס האטלנטי.

צוללות גרמניות תוקפות ספינות מלחמה וספינות אספקה של בנות הברית

לאחר הכרזתו של היטלר ב-17/08/1940 על הטלת מצור ימי על בריטניה, החל צי הצוללות הגרמני לחפש לו מטרות כגון ספינות אספקה וציוד המנסות לשבור את המצור. ב-16/10/1940 זיהתה צוללת גרמנית שיירה של 35 ספינות כאלו. היא הזעיקה עוד 6 צוללות שביחד ירו והשמידו 17 כלי שיט משיירה זו. דקות ספורות לאחר מכן התגלו 2 שיירות נוספות והצוללות הגרמניות, המשחרות לטרף, קפצו על המציאה והצליחו להטביע עוד 21 כלי שיט נוספים לפני שאזלה תחמושתם והם נאלצו לחזור לבסיסם. כך המשיך צי הצוללות הגרמני, שכאמור רק הלך וגדל, להטיל אימה על כלי השיט באוקיינוס האטלנטי. עד יולי 1942 הצליחו הצוללות לפגוע ולהשמיד 712 כלי שיט נוספים.

הצוללות הגרמניות מנצחות במערכה - בולים של הרייך הגרמני

הקרב על האטלנטי – התקפה על ספינת אספקה קנדית

במהלך תקופה זו ניסו בעלות הברית לתת מענה לאיום הצוללות הגרמני. הפתרון בסופו של דבר היה הקמת "קבוצות צייד" קטנות המורכבות מספינות מהירות וממספר קטן של מטוסי המצוידים בפצצות עומק ובטורפדו. קבוצות אלו, החל מיולי 1942, החלו להכות נמרצות את צי הצוללות הגרמני, במערכה הידועה בשם

"הקרב על האטלנטי". מערכה זו נועדה לצמצם את מספר הפגיעות בשיירות האספקה מצפון אמריקה לאירופה ולבטל את ההגמוניה הימית שהייתה עד אז לצי הגרמני. במהלך 11 חודשי המערכה הצליחו בעלות הברית לצמצם את הפגיעה בכלי השייט שלהם לכדי 9 בלבד תוך שהם נוחלים הצלחה עצומה ביירוט הצוללות – מעל 100 – 25% מכלל צי הצוללות הגרמני.

עד סוף הלחימה הצליחו בעלות הברית להשמיד מעל 850 צוללות בעוד הם מפסידים "רק" 52 צוללות משלהם. גם כמות ההרוגים בצוללות היה ביחס גבוה מאוד – על כל 100 לוחמי ואנשי צוללות גרמניים 63 מהם לא חזרו הביתה לעומת 22 לוחמי בעלות הברית.

צוללות וספינות בנות הברית משיבות מלחמה

בעלות הברית מצידם, שלאורך כל הלחימה סבלו מנחיתות טכנולוגית מול האויב הגרמני, חיפשו דרכים חדשות להעביר את היתרון לצידם. הם מצאו זאת בזכותם של 2 פעולות שהראשונה דרשה הקרבה עצומה והשנייה נבעה ממזל וצירוף מקרים.

הצי הגרמני הקים, עם כיבוש צרפת, נמל צוללות ענק ומבוצר היטב אל מול חופי בריטניה, באזור חבל לורייין הצרפתי. נמל צוללות זה היה מוגן תחת שכבה עצומה של בטון, כך שלמרות שספג מעל 50 פגיעות ישירות ממטוסים וספינות, נותר עומד על כנו ופעיל כאילו רק עכשיו הוקם. בעלות הברית הבינו שיש כאן צורך לפעולה נועזת ומסוכנת על מנת להסיר את האיום הגרמני ולפגוע קשות בתשתיותיו. למשימה

הקמפבלטאון

מיוחדת זו נבחרה ספינה בריטית ישנה – הקמפבלטאון – שהועמסה בחומרי נפץ ונשלחה להתנגש בנמל הצוללות. על סיפונה היו כ-600 לוחמים שנועדו, בפעולה קרקעית, להסב נזק נוסף לנמל. בבוקרו של ה-28/3/1942, הצליחה הקמפבלטאון לחמוק מבין עמדות ההגנה הגרמניות והתנגש בנמל עצמו מבלי להתפוצץ. לוחמי הקומנדו שהסתערו על הנמל הסבו נזק כבד אך לא מספיק דיו ואף איבדו ברבע מהלוחמים שנהרגו או נשבו. הגרמנים, מעודדים מניצחונם, החלו לתקן את הנזק לנמל וכן שלחו מומחים וקצינים רבים לבדוק את השלל שנפל בידיהם – הספינה. אלא שאז, בעזרת מנגנון ההשהיה, התפוצצה הספינה עמוסת חומר הנפץ. הנזק לנמל היה כל כך כבד שהגרמנים חשבו שמדובר בתקיפה נוספת של בעלות הברית והחלו לירות לכל עבר תוך שהם למעשה הורגים מאות מחייליהם שלהם. הצלחתה של פעולה זו הביאה לפתיחתו הסופי של המצור שהוטל על בריטניה ולמעשה סימן עבור הבריטים את תחילתו של הניצחון.

אלן טיורינג (מימין), ממציא המחשב ותורם משמעותי לפיצוח קוד האניגמה, ומכונת האניגמה (משמאל).

הפעולה השנייה הייתה בעלת חשיבות עצומה להמשך המלחמה. הגרמנים השתמשו בשידורי רדיו מוצפנים לתקשר ביניהם. מכשיר ההצפנה הגרמני – האניגמה (שפירושה חידה בעברית) – היה משוכלל מאוד לתקופה והיווה יתרון טכנולוגי עצום לגרמנים מול בעלות הברית. מנגד, טובי המומחים בארה"ב ובבריטניה ניסו לפענח את התשדורות הגרמניות אך ללא הצלחה. מטרתם הייתה לשים את ידיהם על מכונת ההצפנה או על הקודים הנחוצים להבנתם.

בנות הברית מפענחות את קוד האניגמה

ב-12/2/1940 הצוללת הגרמנית U-33 התקרבה אל חופי סקוטלנד על מנת לזרוע מוקשים באזור אך נצפתה על ידי הצי הבריטי וטובעה. בכיסו של אחד המלחים הניצולים נמצאו גלגלי הצופן של המכונה. דבר זה היווה תרומה ראשונית להבנת מנגנון הפעולה של האניגמה. כמו כן מסמכים שנתפסו על הצוללת U-559 שנתפסה מול חופי ישראל באוקטובר 1942 בידי הבריטים תרמו לפענוחם הסופי של כל התשדורות הגרמניות עד סוף המלחמה. אך לא בפעולות אלו

מדובר כי אם לכידתה של הצוללת U-110 ב 9/05/1941 על ידי הבריטים. הצוללת הגרמנית החלה תוקפת שיירה של הבריטים באזור איסלנד. מפקד הצוללת שגה שגיאה גורלית ונשאר צופה בפריסקופ מספיק זמן על מנת להתגלות על ידי הצי הבריטי שהחל מטיל פצצות עומק לעברה. הצוללת הגרמנית נפגעה מכך ונאלצה לעלות לפני השטח. בד בבד, אחד הקצינים הבריטים קבע את מסלול ספינתו על מנת להתנגש בצוללת הפגועה אבל ברגע האחרון, כששם לב כי הצוללת אינה מהווה מטרה וצוותה מתחיל לנטוש אותה, שינה את מסלולו והחליט להשתלט עליה. על הצוללות מצאו הבריטים את צפני הפענוח הגרמניים של אותו חודש ולשמחתם הרבה גם מכונת הצפנה חדשה לגמרי. תפיסה זו הביאה לכך שבעלות הברית יכלו סוף סוף לפצח את שידורי הגרמנים ולהחזיק לראשונה ביתרון על פני אויבם.

גם הקרבות מול היפנים באוקיינוס השקט לא היו קלים. בעלות הברית נתקלו בהתנגדות קשה וארוכה של היפנים, דבר שהאריך את זמן הלחימה.

היפנים לא הרבו להשתמש בצוללות ולא נתנו להם מקום התקפי בתכנון אסטרטגיית התקיפה. תפקידן היה יותר הגנתי, להעניק מחסה לקבוצה התקיפה הימית ואף לבצע פעולות סיור לפני הכוח התוקף. לשם תקיפה שקטה ונקודתית יותר השתמשו היפנים במיני-צוללות לא גדולות במיוחד המורכבות מצוות של 2 אנשים ומצוידת בטילי טורפדו ומוקשים עוצמתיים של 300 ק"ג כל אחד.

ספינות וצוללות יפניות
תוקפות בפרל הארבור

כידוע יפן החלה את מתקפתה על ארה"ב בבוקרו של ה-7 לדצמבר 1941 כשהיא מפגיזה מתקנים אזרחיים וצבאיים בפרל הארבור. תוצאותיה של תקיפה זו הביאה להצטרפות ארה"ב לבעלות הברית ולמשפטו המפורסם של יאממוטו, מי שהיה גנרל יפן - "הערנו ענק ישן מריבצו". מלבד מטוסים השתתפו בתקיפה גם 4 צוללות ו-5 מיני צוללות יפניות שניסו להשמיד כלי שיט בנמל פרל. הצוללות היפניות ירו טילי טורפדו על ספינות הצי האמריקאי ובייחוד על ה"אריזונה" שבסופו של הקרב טובעה. אולם, בניגוד למהלך הקרב, הצי האמריקאי נחל ניצחון מוחץ נגד הצוללות היפניות. מתוך 5 צוללות המיני שהשתתפו בקרב 3 הוטבעו באותו היום, אחת הוטבעה יום למחרת וכל אנשי צוותה נלקחו בשבי (היו החיילים היפנים השבויים הראשונים במלחמה). צוללת המיני האחרונה, ה-I-16 נעלמה: שידורה האחרון היה הודעת הצלחת פעולתה ולקיחת אחריות על הטבעת האריזונה (דבר שלא הוכח עד היום) ומאז לא אותרה וגורלה אינו ידוע. היא לא שבה לבסיסה.

טעותם של היפנים בקרב זה היה מתן עדיפות לפגיעה בספינות קרב גדולות ולא בנושאות המטוסים, שהיו עמוד התווך של הצי האמריקאי. כך קרה ש-5 מתוך 7 הספינות שנפגעו בקרב, תוקנו והוחזרו ללחימה נגד היפנים.

מטוסים ואוניות בפרל הרבור. במרכז הגיליון הספינה אריזונה אחוזה בלהבות

החל מסוף 1941 ועד להטלת הפצצות האטומיות על הירושימה ונגסאקי במאי 1945, התחוללו קרבות ארוכים, קשים ועקובים מדם בין בעלות הברית ליפנים. עיקר הקרבות היה על תפיסת המרחב הימי ושליטה עליו על מנת להשתלט על שטחי אדמה אסטרטגיים לביצוע תקיפות אוויריות על האויב.

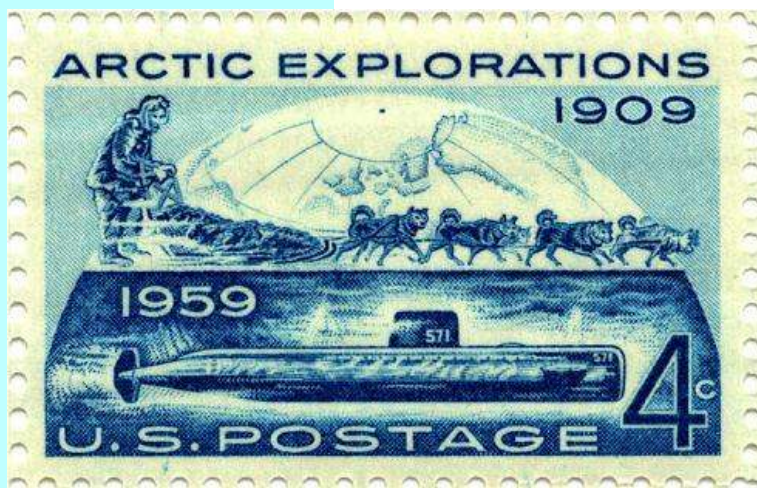
הצי היפני, מעודד מהצלחתו להפתיע את אויבו ולשתקו (לפחות זמנית), החל כובש שטחים רבים באסיה – פיליפינים, מלזיה, תאילנד ואף איים על הודו. התקדמותו לוותה בניצחונות רבים שכן ההתנגדות הייתה מועטה. ההתקדמות החל להבלם החל מאמצע 1942. במהלך 3 השנים הבאות התנהלו כאמור קרבות קשים על שליטה בנקודות אסטרטגיות באוקיינוס השקט שהמפורסמים ביניהם הם קרב איי האלמוגים, קרב איי שלמה, קרב גוואדאלקנל והגדול והחשוב ביותר – קרב מידוויי.

קרב זה היה החשוב ביותר שכן בעלות הברית הצליחו להשמיד חלק גדול מנושאות המטוסים היפניות ומשאר כלי השייט שלו תוך ספיגת אבדות מועטות. ניצחון זה הביא גם לעלייה במורל החיילים האמריקאים ועזר בניצחונות הבאים. תפקידם של הצוללות בקרבות אלו היה מועט והן שימשו יותר להשגת מידע מודיעיני לפני משימה כלשהי, הגנה מרחבית על נושאות המטוסים או הנחתת כוחות וסוכנים ליבשה מבלי להתגלות.

הדרך לניצחון של בנות הברית - בפינה העליונה השמאלית בול המצוין את תרומת הצוללות לניצחון

לסיכום, נוכל לראות כי חלה התפתחות בשימוש שעושה הצבא בצוללות וכיום הצוללת משמשת, מעבר לתפקידיה המסורתיים, גם ככלי לתקיפה מטרות קרקעיות תודות לשיפור והתפתחות הטילים. במלחמת העולם השנייה, בה הכוח השולט והחזק במערכה היו המטוסים ונושאות המטוסים, הצלחותיה של הצוללות נדחקו לשוליים גם עקב העובדה שמנהיגי הצבא השונים לא השכילו להשתמש ולנצל את מלוא הפוטנציאל הגלום בצוללת.

הנאוטילוס המונעת במנוע גרעיני הייתה כלי השייט הראשון שהגיע לקוטב הצפוני (1959)

ובעיקר במניעת התפשטות היפנים מערבה אל עבר הודו. עם סיום המלחמה נמכרה

לא ניתן לסיים מבלי להזכיר את הצוללת המפורסמת מכולם – "הנאוטילוס" – הנקראת על שם רכיכה ימית השוחה בים תוך שימוש בעקרונות הדחף הסיילוני.

צוללת זו נבנתה לראשונה ע"י רוברט פולטון ב 1800 והוצעה לצי הצרפתי והבריטי אך אלו לא קפצו על המציאה והנאוטילוס נגנזה עד למלחמת העולם השנייה. הצי האמריקאי קרא בשם זה לאחת מצוללותיו שהשתתפה בכל הקרבות בזירת האוקיינוס השקט

צוללת זו ליזם פרטי אך השם לא נשכח שכן ב 1955 ניתן שם זה לצוללת הראשונה צי האמריקאי שמונעת בכוח הגרעין. כיום צוללת זו מוצגת במוזיאון הצי האמריקאי.

פולטון והנאוטילוס בגרסאות שונות

ואל לנו לשכוח גם את הגרסה הכי מפורסמת לצוללת המופלאה הזו – כלי השייט של קפטן נמו בספרו של ז'ול וורן – 20000 אלף רגל מתחת למים – ספר מומלץ לקריאה לכל מי שלא עשה זאת.

ז'ול וורן והנאוטילוס

לתגובות ניתן לפנות לאבינועם בכתובת: talmana@gmail.com

ימי מלחמת העולם השניה במבט של ילדה

באחת המושבות בארץ

ניצה וולפנזון

בארץ היו אלה ימי המנדט הבריטי. שלוש שנים לפני שפרצה מלחמת העולם השניה התחוללו "מאורעות" – כך נקראו ההתנכלויות של הכנופיות הערביות לישוב היהודי, שהחלו בשנת 1936, בעיקר התקפות רצחניות על ישובים ועל התחבורה. ה"מאורעות" הסתיימו בשנת 1939.

גן הילדים
בראשון לציון

מלחמת העולם השניה פרצה ב-1.9.1939 שהיה גם יום פתיחת שנת הלימודים האחרונה שלי בגן הילדים במושבה ראשון לציון. הצבא הגרמני פלש לפולין ובתגובה על כך הכריזו בריטניה וצרפת מלחמה על גרמניה. איני יודעת עד כמה היו התושבים היהודיים של ארץ ישראל מודעים באותו יום למשמעות הגורלית של המלחמה. התקשורת לא היתה זמינה ומהירה כמו היום, וגם העיתונאים והפרשנים לא חזו את העתיד הקודר.

אנו, בגן הילדים, שיחקנו, בתמימות ובשלווה, בבובות ובקוביות, ובהפסקות התאספנו לאורך הגדר כדי לצפות בתרגילי הסדר שערכו אנשים עם כובעי צמר גבוהים על יד תחנת המשטרה הבריטית הסמוכה. קראנו להם "גאפירים". לימים למדתי שאלה הם הנוטרים, שוטרים יהודים שפעלו במסגרת המשטרה הבריטית, וביוזמת הסוכנות היהודית, החל מהמאורעות ה"ל".

לקראת תום השנה הראשונה למלחמת העולם השניה סיימתי את גן הילדים וקיבלתי תעודה (יולי 1940).

על התעודה הודבק בול קרן הקיימת 5 מיל ארץ ישראלים כדי לממן את קניית הקרקעות ועיבודן. הסיסמה של הקרן הקיימת היתה באותם ימים "גאולה תתנו לארץ" ככתוב בתנ"ך.

מועד תחילת הלימודים בבית הספר התקרב וכבר יכולנו להבין מה קורה מסביבנו. הערבים חזרו לעבוד במושבות, בבתים ובפרדסים. המשוריינים הבריטים עברו בדרך למחנה הצבאי סרפנד הסמוך. אבות של ילדים בכיתתי עבדו כאזרחים בצבא הבריטי ובתי חרושת וחקלאים מכרו מתוצרתם לצבא הבריטי במזרח התיכון. מצד שני היה מחסור במצרכים מסויימים והשלטון המנדטורי הנהיג "צנע" שכונה אז "יוטיליטי" ("תועלת" ולא מותרות).

חגגנו את חגי ישראל, שלחנו "שנות טובות" עם בולי המנדט. בכיתה שרנו שירים על "העיירה הבוערת" ולמדנו את ביאליק שמתאר את "עיר ההריגה" – אבל התפננו לפרעות ביהודים בגולה 40 שנה קודם לכן, בשנת 1903, ולא ידענו שבאותו זמן כבר תיכנן הצורר הנאצי את חיסולו של העם היהודי כולו. עקבנו אחרי החדשות מהחזיתות השונות באמצעות מכשירי-הרדיו המעטים שהיו לנו, מהכתורות בעתונים ובמדור מיוחד בעתוני הילדים. במוצאי שבת הצטופפנו ליד הרדיו היחיד שהיה בקיוסק השכונתי, ותוך כדי שתיית גזוז שמענו את הפרשנות השבועית של הפרשן הפופולארי משה מדזיני.

בולי המנדט: קבר רחל, בית לחם; מגדל דוד, ירושלים; מסגד עומאר, ירושלים; טבריה

וינסטון צ'רצ'יל

שמענו בדאגה את החדשות על התקדמות הגרמנים בצפון אפריקה ומי שזכה והיה לו בבית מקלט רדיו הקשיב גם לתחנת ה-BBC בחצות ושמע את נאומיו של צ'רצ'יל, ראש הממשלה הבריטי, המפיח אומץ ועידוד לבריטים הלוחמים נגד גרמניה הנאצית. היו שחיכו לשידור כדי לשמוע

את השיר "לילי מרלין" שהושמע בפתיחה. היתה גם תחנת-שידור פולנית, שהאזנו לה מבלי להבין פולנית מכיוון שהשמיעה את הפולונז הצבאי של שופן כפתיחה (לא היו נפוצים עדיין אמצעים אחרים לשמיעת מוזיקה מוקלטת).

הקרב באל עלמיין

בביתנו השכרנו חדר לחיילים פולנים מצבא אנדרס שנשלחו למזרח התיכון להילחם בגרמנים – והימים ימי מלחמתו של מרשל מונטגומרי הבריטי במרשל רומל הגרמני באל-עלמיין. בעזבם את הארץ השאירו החיילים הפולנים שהתגוררו אצלנו בונבוניירה של שוקולדות לילדי המשפחה המארכת... מצרך מבוקש באותו

זמן.

מטוסים איטלקים עברו מעל מושבתנו והטילו פצצות על תל אביב ונגרמו אבדות כבדות. הונהגה "האפלה", החלונות כוסו בבדים כהים וגם הודבק על הזגוגיות שתי וערב של נייר דבק חום כדי שלא ייווצרו רסיסים רבים. שיעורים הכנתי לאור עששית נפט כדי שלא יבקע אור חזק שייראה דרך החרכים על ידי מטוסי האוייב ויסמן להם את דרכם. פקחים הסתובבו ברחובות והתריעו לסגור את האור במקום שבקע למרות הכיסויים. השחייה בחוץ בלילות היתה לא נעימה גם בגלל החיילים הבריטים שנהגו להשתכר ולהתנכל לבחורות שעברו ברחוב.

הנרייטה סאלד

באותה תקופה הגיעו אלינו טיפין-טיפין ידיעות על מצוקת היהודים באירופה הכבושה, ובשנת 1943 נסעה הכיתה שלנו אל תחנת הרכבת במושבה הסמוכה רחובות, לקבל את פניהם של "ילדי טהראן" – ילדים יהודיים שהופרדו מהוריהם והגיעו לארץ דרך ברית-המועצות ואיראן. לימים למדתי שהיתה זו הצלה וקליטה בארץ של ילדים ניצולים במפעל "עליית הנוער" שבראשה עמדה האשה הנכבדה והידועה בפעילותה הציונית בארה"ב ובעולם הנרייטה סאלד.

בדרך לבית הספר הבחנתי מדי פעם בכרוזים שהודבקו על קירות הבתים. אלה היו כרוזים נגד "הספר הלבן" הבריטי שנעל את שער-הארץ בפני יהודים – מאז תחילת 1939 – עוד לפני שפרצה מלחמת העולם, והשערים לא נפתחו חרף המלחמה והשואה. היישוב היהודי הגיב בכעס, במרירות, בהפגנות, בכרוזים ובאלימות: תחילת הטרור האנטי-בריטי של לח"י מ-1940, אח"כ גם האצ"ל מ-1944, ולבסוף בשיתוף ההגנה במסגרת משותפת שנקראה תנועת המרי העברי מ-1945 – זמן קצר אחרי סיום המלחמה.

מצד שני, הבחנו בתנועת התגייסות של גברים ונשים כאחד לבריגדה היהודית שלחמה נגד הגרמנים במסגרת הצבא הבריטי. תושבי מושבתנו היו גאים בבת המושבה, חנה לזין, שהגיעה לדרגה גבוהה בצבא הבריטי. לימים נבחרה להיות גם ראש העיר. בין

בולי הקרן הקיימת שהודבקו על תעודות הסיום מדי שנה היו בולים שהוקדשו לחיילי הבריגדה היהודית וגם בול שתמורתו הוקדשה למשלוח ספרים לחיילינו (הבולים נמצאים על תעודות שברשותי מראשית שנות הארבעים).

במאמר מוצגים בולי קק"ל מכיוון שלא היתה לנו עדיין מדינה והם היו הבולים הלאומיים שלנו באותה תקופה, בזמן שהדואר הרשמי היה בידי הבריטים והשתמשו בבולי המנדט. אמנם היו עליהם תמונות של קבר רחל ומגדל דוד אבל הבולים עצמם לא היו שלנו. במקום "ארץ ישראל" היה כתוב בהם "פלשתינה (א"י)".

גם השמועות, ולצערנו גם הידיעות הבדוקות בדבר השואה הנוראה של יהדות הגולה קיבלו אצלנו, התלמידים, הדגשת יתר מצמררת על ידי קונטרס שקיבלנו מקק"ל בשם "לא נשכח הגולה" והקפדנו לרכוש ולהדביק בתוכו בולים ובהם איורים של אתרים יהודיים בתפוצות הגולה. הוסבר שהתרומה היא עבור רכישת קרקע לשוב הפליטים. גם אלינו לכתה הצטרפו ילדים רזים וחיוורים שאט אט התקבלו בינינו, אך בשנותי הבוגרות הכיתי על חטא שלא תמיד קיבלנו את פניהם בסבר פנים יפות.

המלחמה נסתיימה בשנת 1945 אולם תלאותיו של הישוב העברי בארץ לא חלפו. באו שנים קשות של מאבק נגד הבריטים, מלחמת שחרור קשה והמאמץ להדוף את פלישתן של שבע מדינות ערב. כל אלה עוד לא היו ידועים לנו כשרקדנו בשמחה לצילי סיום מלחמת העולם והמנוני התקווה והאומות המנצחות שבישרו על עולם חדש של שלום ואחוה. החזון הזה מצפה עדיין להגשמתו המלאה.

לתגובות ניתן לפנות לניצה בכתובת: anuw@zahav.net.il

הפינה הישראלית – הצנחנים הארץ ישראלים

ירון לב

במהלך מלחמת העולם השנייה התחילו להגיע לארץ ידיעות ראשוניות וחלקיות אודות השואה המתחוללת על העם היהודי באירופה מידי הנאצים ושותפיהם. היישוב בארץ היה אז (לפני קום המדינה) קטן וחלש, ואפשרויות הפעולה שלו היו מוגבלות. הנהגת היישוב החליטה להקים קבוצת מתנדבים מבני הארץ. המתנדבים התגייסו לצבא הבריטי כיחידה אחת, עברו אימונים והכשרה והוצנחו בשטחי אירופה שבידי הנאצים.

מבחינת הבריטים הצנחנים הארץ ישראלים נועדו לאסוף מידע מודיעיני על הנעשה מעבר לקווי האוייב. מבחינת הנהגת היישוב הצנחנים נועדו ליצור קשר עם יהודי אירופה ולנסות להציל אותם. למען האמת, סיכויי ההצלחה של הצנחנים במטרה זו היו קלושים: לא היה להם במה לסייע ליהודי אירופה, אך בקרב הנהגת היישוב שררה הדעה שאי אפשר לשבת בחיבוק ידיים, ודרכי פעולה אחרות לא היו בנמצא. הצנחנים עצמם היו מודעים לסכנה שנשקפה להם, אך הם היו חדורים תחושת שליחות. קבוצת הצנחנים מנתה 37 איש, מהם שלוש נשים. שנים עשר מהם נפלו בשבי האוייב, ושבעה מהם הוצאו להורג. שלושה מבין הצנחנים הונצחו על בולי ישראל והמשך הטור מוקדש להם.

חנה סנש נולדה בבבודפשט שבהונגריה בשנת 1921. אביה, **בלה סנש**, עיתונאי וסופר ילדים, נפטר בהיותה בת שש. היא עלתה ארצה בשנת 1939, למדה בבית ספר החקלאי בנהלל, ולאחר מכן התיישבה עם גרעין של תנועת "הנוער העובד" בקיבוץ שדות ים. חנה התנדבה לשרת ביחידת הצנחנים, ובמרץ 1944 הוצנחה ביוגוסלביה. במשך כשלושה חודשים לחמה בשורות הפרטיזאנים, עד שקיבלה הוראה לחצות את הגבול להונגריה, מולדתה. חנה נתפסה, נחקרה בעינויים והועמדה לדין בעוון בגידה במולדתה. בבית המשפט הודתה חנה ב"אשמה" אחת בלבד: הרצון להציל יהודים ממוות. עוד בטרם נסתיים המשפט הוצאה חנה סנש להורג על ידי כיתת יורים, ב-7 בנובמבר 1944. בת עשרים ושלוש הייתה במותה. בשנת 1950 הועלה ארונה ארצה והיא הובאה למנוחת עולמים בהר הרצל בירושלים. חנה כתבה מספר שירים, ואחד מהם, "הליכה לקיסריה" (אלי אלי, שלא ייגמר לעולם...) הוא אחד השירים האהובים ביותר עד היום. על שמה הקיבוץ יד חנה. בול לזכרה הופיע בגליון הרוגי המלכות משנת 1982.

חלקו העליון של גליון מזכרת "הרוגי מלכות בדור התקומה". חנה סנש שניה משמאל.

אנצו (חיים) סרני

אנצו (חיים) סרני נולד ברומא ב-1905. הוא היה נצר למשפחה יהודית עתיקה מיוחסת באיטליה, ואביו היה רופא בחצר המלך. אנצו למד פילוסופיה באוניברסיטה, ובמקביל החל בפעילות ציונית. אחרי נישואיו **לעדה** עלו השניים ארצה, והיו ממסדי קיבוץ גבעת ברנר. במהלך השנים מילא שליחויות ציוניות רבות. בתחילת שנות השלושים פעל לסייע לעליית יהודי גרמניה, לפני ואחרי עליית היטלר לשלטון. ב-1942 יצא לשליחות חשאית לעיראק, לארגן את התנועה הציונית שם. בשובו לארץ היה בין ראשי המוסד לעליה ב', שארגן את הנסיונות להעלות יהודים ארצה כנגד חוקי "הספר הלבן" של הבריטים. יחד עם זאת הוא גם סייע לבריטים בחקירת השבויים האיטלקים שנפלו לידיהם בצפון אפריקה, וכן בתעמולה אנטי פאשיסטית בשפה האיטלקית.

אנצו סרני היה בין מארגני קבוצת הצנחנים. למרות שהיה כבר בן שלושים ותשע ובעל משפחה הוא עמד על כך שהוא עצמו יהיה בין הצנחנים. בכך היה לחבר הקבוצה הבכיר ביותר וגם המבוגר ביותר. הוא הוצנח באיטליה במאי 1944, אך בשל טעות הוא הוצנח מעבר לקווים הגרמניים. אנצו נתפס ונשלח למחנה ריכוז דכאו שם הוצא להורג ב-18 בנובמבר 1944. על שמו הקיבוץ נצר סרני. בול לזכרו הונפק בארץ בשנת 1988.

חביבה רייק נולדה בסלובקיה בשנת 1914, ועלתה לישראל ב-1939. היא הצטרפה לקיבוץ מענית של השומר הצעיר, התגייסה לפלמ"ח, והתנדבה לחזור לסלובקיה במסגרת קבוצת הצנחנים. בספטמבר 1944 הוצנחה חביבה (יחד עם שלושה צנחנים נוספים) ליד כפר הולדתה במסגרת "מבצע אמסטרדם" – נסיון בריטי לסייע למרד הסלובקי נגד השלטון הנאצי. עיקר משימתה היתה ליצור קשר עם "קבוצת העבודה" – מחתרת של יהודי סלובקיה שפעלו להצלת יהודים. אולם אחרי שצנחה גילתה חביבה כי הקבוצה כבר גורשה מהאיזור.

הגרמנים הצליחו בדיכוי המרד, וארבעת הצנחנים הארץ ישראלים יחד עם קבוצה של חברי תנועות הנוער יהודים עלו להרים והקימו מחנה לרגלי הר פרישבה. המחנה הותקף על ידי הכוחות הגרמניים ורבים מיושביו נהרגו. שלושה מהצנחנים - חביבה רייק, **צבי רייס**, ו**צבי בן יעקב** נתפסו והוצאו להורג (הצנחן הרביעי, **חיים חרמש**, ניצל ושב ארצה אחרי המלחמה). בשנת 1952 הועלו עצמותיה של חביבה להר הרצל והיא נקברה בחלקת הצנחנים. על שמה נקרא הקיבוץ להבות חביבה. בשנת 1988 הונפק בול לזכרה (יחד עם הבול לזכרו של אנצו סרני). בשבל נראה כפר הולדתה, בו גם הוצאה להורג.

חביבה רייק

המדור לאספן המתחיל: חותמות ביול

מאת: רון מירב

בתור אספן בולים במשך למעלה מ-40 שנה, תמיד משכו את עיני חותמות הביול על שלל הפרסומות או הסיסמאות שבצידן. במהלך השנים צברתי כמות נאה של מעטפות עם חותמות ביול, העמקתי בנושא וגיליתי עולם שלם. איסוף חותמות ביול כשלעצמו הינו תחום שאינו נפוץ, אם כי חותמות הביול משתלבות היטב בתחומים כגון איסוף נושאי או תולדות הדואר. לדעתי על כל אספן בולאי להכיר פריט בולאי זה, ולכן אנסה להביא כאן מידע בסיסי והסברים על חותמות ביול ואיסופן.

מכונות הביול

Postage Meter Machine או בקיצור Meter הוא מכשיר הנקרא בעברית מכונת ביול. הכוונה למכשיר המטביע את חותמת הביול על גבי מעטפה או על גבי תווית דביקה. מכונת הביול נועדה להחתים במהירות דברי דואר רבים ולחסוך זמן ומאמצים בהדבקת בולים. העקרון הוא להטעין את המכונה בסכום כסף מוגדר, לבחור את העריך המתאים לדברי הדואר, ולהחתימם במהירות רבה. כל החתמה מורידה מסכום הכסף שבמכונה, בהתאם לעריך שהודפס.

מכונת ביול משנות ה-20 של המאה ה-20

מכונת הביול הראשונה הומצאה בשנת 1884 ע"י קרל בוש בפריז אך מעולם לא נעשה בה שימוש. המכונה הראשונה שפעלה ממש נבנתה ע"י הרוזן האיטלקי דטלמו די ברזה סאבוניאן, והוכנסה לשימוש ציבורי (באמצעות מטבעות) בשנת 1896 בניו-יורק. מסיבה לא ידועה השימוש בה הופסק כעבור מספר חודשים. ניו זילנד הינה המדינה שבה השימוש הרצוף הממושך ביותר של מכונות ביול, החל מ-1907 ועד היום!

עד 1920 שימשו המכונות לביול מקומי בלבד. באותה שנה איגוד הדואר הבינלאומי (UPU) אישר השימוש במכונות ביול ובכך סלל הדרך לשימוש בינלאומי. ברשותי רשימה של כ-100 יצרנים שונים של מכונות ביול (חלקם כבר אינם קיימים).

עד לפני שנים מספר מכונות הביול היו מכניות. מכונות אלו נחלקו למספר סוגים על פי אפשרויות הדפסת העריך שלהם. כיום קיימות גם מכונות דיגיטליות, אשר מאפשרות לקבוע עריך ותאריך, להחתים את דבר הדואר ע"י הדפסה ממוחשבת ללא צורך בגלופות, ואף להטעין את המכשיר בסכום כסף דרך האינטרנט.

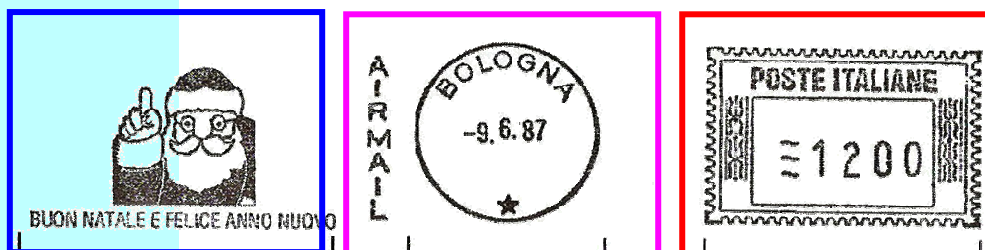
מכונת ביול מודרנית

הידעת?

- בארה"ב אין אפשרות לקנות מכונת ביול – החוק מתיר רק להחכיר או להשכיר מכונות.
- אפגניסטן ואלבניה הן שתי המדינות היחידות בעולם בהן אין שימוש במכונות ביול.
- באנטארקטיקה מוצבות 3 מכונות ביול, שתיים מהן בטריטוריה של ארה"ב והשלישית בטריטוריה של ניו-זילנד.

חותמת ביול

חותמת הביול מורכבת לרוב מ-3 חלקים: **בחלק הימני** שם המדינה והעריך (סכום הביול), **לשמאלו** חלק עגול ובו שם בית הדואר והתאריך, ו**לבסוף** לוגו (סמליל) או סלוגן (סיסמה) של החברה (לא תמיד קיים). בישראל, לכל מכונה מספר מזהה המופיע בצד הימני של החותמת.

ישנם גם עיצובים אחרים לחותמות ביול והנה כמה מהם לדוגמא:

הכנת חותמת ביול כרוכה במספר שלבים מקדימים:

- חותמת נסיון הינה הטבעה במהלך ההכנה והעיצוב של החותמת, לפני שקיבלה אישור רשמי.
- חותמת הגהה היא חותמת מאושרת, שהוטבעה לצרכים לא דואריים. לדוגמא: שמירה בארכיון אצל יצרן המכונה (לאחר קבלת האישור על החותמת ולפני מסירת המכונה ללקוח), הדגמה, או כמזכרת. חותמות אלו בדרך כלל מודפסות על דף או על קרטון חלק. לעתים מספר המכונה או שם העיר אינו חרוט, ובדרך כלל ספרות הערך הינן 000, 999, או 1234. לעתים מופיע על הדף הסמליל (לוגו) של היצרן.

חותמת הגהה של יצרן מכונות ביול

השימוש במכונות ביול

עקרונית, מכונות הביול נחלקות לשני סוגים, וניתן לזהותם על פי הבדלים בהטבעה. סוג אחד משמש בתי עסק או מוסדות, והסוג השני משמש בבתי הדואר. המכונות בבתי הדואר, חלקן לשימוש עצמי של הלקוחות וחלקן לשימוש על ידי פקיד הדואר, מזכירות במידה מסוימת תוויות ביול.

צבע חותמות הביול

הדיו בדרך כלל **אדום**. בארה"ב, ניתן למצוא לעתים חותמות ביול בצבע שחור, **כחול** או **ירוק**. חותמות בצבע **חום** או **צהוב** הן נדירות.

וחותמת דו-צבעית כבר ראיתם?

בגרמניה השתמשו בצבע אדום בתקופת המרק הגרמני, ועברו לכחול עם המעבר ליורו.

איסוף חותמות ביול

אין כללים באיסוף חותמות ביול, פרט לאחד: **אסוף בכל דרך הנראית לך! לכל המתעניין בתחום איסוף זה, אני מציע שישאל את עצמו: מה ברצוני לאסוף? האם כל חותמת ביול הנופלת לידי? להתמקד במדינה מסוימת? בנושא מסוים?**

דרך האיסוף והסידור: ניתן לאסוף מעטפות שלמות, או לגזור את החותמות עם או בלי לוגו החברה המודפס על המעטפה. לכל דרך יתרונות וחסרונות: מעטפות שלמות

תופסות מקום רב, אך הן משמרות את הערך הדוארי (ולעתים ההיסטורי או המחקרי) של הפריט, ולהיפך לגבי הגזירים (Cuts).

ניתן לסדר החותמות לפי נושאים, לפי מדינות, לפי מספרי מכונה רצים, ועוד. קיימים גם קטלוגים לחותמות ביול היוצאים בכל מדינה בנפרד.

מעטפה שנשלחה מתל אביב לפתח תקווה בשנת 1956 ועליה חותמת הביול בעלת מספר הרישוי ההיסטורי 01 במדינת ישראל. חותמת הביול הייתה שייכת להסתדרות

כולנו מכירים היטב את הקושי בתעתיק שמות מעברית לאנגלית. כבר ראיתי אוספים הכוללים איות לטיני שונה לשמות עבריים המכילים את האות ח', למשל. אבל החותמת הבאה מפגינה יצירתיות כמוה לא ראיתי עוד. מדובר בחותמת ביול של חברת אל-על ומקום ההחתמה מצוין בעברית – נ.ת. בן-גוריון. לצורך הכיתוב באנגלית נערך תרגום מדויק: N.T. Ben-Gurion. פרס החותמת המשעשעת!

איך כותבים נמל תעופה באנגלית? החותמת מובאת בהגדלה.

תשניות וטעויות

לעתים קיימות תשניות (וריאציות) בחותמות הביול. המקרים הנפוצים ביותר הם כאשר החברה עוברת לעיר אחרת ומשנה את שם העיר בחותמת, או כאשר היא בוחרת לעדכן את הסמליל בחלק הפרסומי. בארה"ב קיימות תשניות של צבע החותמת (בדרך כלל אדום, לעתים כחול, לעתים נדירות ירוק ונדיר ביותר צבע צהוב)

תשנית בחותמת ביול עקב שינוי הסמליל של החברה

אספנים מסוימים אוספים חותמות זהות עם עריכים שונים, ומחפשים להשלים סט של עריכים (בארץ קיימים שמונה עריכים שונים בתעריף הדואר) מכל חותמת. כמובן שכאשר הדואר מעדכן תעריפים המרוץ של אותם אספנים מתחיל מחדש...

גם טעויות מתגלות לעתים: אחד מחלקי החותמת הפוך ביחס לשאר, חוסר או שיבוש בשם העיר, תאריך הפוך וכיו"ב.

רון מירב אוסף חותמות ביול וכן בולי הונגריה. כתובתו לצורך תגובות:
ronmerav@bezeqint.net

חידון מספר 18

איזו מדינה?

איזו מדינה הנפיקה את הבול שלפניכם?

- א. איסלנד
- ב. אסטוניה
- ג. אוסטריה
- ד. איטליה

מי האיש?

מי הוא איש זה?
בראש איזו מדינה עמד?
מתי הוא נרצח ומדוע?

ולסיום, חידה קשה במיוחד:

זהה את האתר

לפנינו שער _____
באיזו עיר הוא נמצא?
מתי הוא נבנה?

את הפתרונות יש לשלוח למערכת nosonchik@gmail.com עד ל-15 ביוני.
הפותרים מתבקשים לציין את גילם. בין הילדים ובני הנוער שיפתרו נכונה את החידות יוגרל פרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית. התשובות לחידות ושם הזוכה יפורסמו בגליון הבא.

פתרונות חידון מספר 18:

איזו מדינה?

התשובה הנכונה היא ד' – מקדוניה.

מי האיש?

האיש הנראה בבול הוא **לודוויג ואן בטהובן**, מגדולי המלחינים בכל הזמנים. באחרית ימיו הוא התחרש, ואף על פי כן המשיך ליצור מוסיקה נפלאה ממנה אנו נהנים עד היום.

זהה את האתר

פסל החירות הנראה בבול נמצא באי החירות ליד העיר ניו יורק שבארצות הברית. בנייתו של הפסל – מתנת ממשלת צרפת לארצות הברית – נשלמה ב-1886.

בהגרלה שנערכה בין הפותרים נכונה עלה בגורל שמו של נתאי לנגנטל בן ה-11. נתאי זכה בפרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית.

[מכתבים למערכת:](#)

לכל תגובה הצעה או שאלה, ניתן לפנות אלינו בכתובת:

nosonchik@gmail.com

